

УДК 165.2:57

КОНЦЕПТ ЖИТТЯ: ПЕРСПЕКТИВА КОНСТРУКТИВІСТСЬКОГО ПЛЮРАЛІЗМУ

Володимир Боднар

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: arhat.lukum@gmail.com*

Здійснено послідовний виклад концептів життя, сформованих у різних парадигмальних системах: від класичної науки до постнекласичного природознавства і конструктивістської філософії. Виразно продемонстровані траєкторії змін розуміння принципів раціональності і мислення. Показано, як зміна методології дослідження спричиняє вироблення нової термінології для фіксації нових наукових результатів, як здобутки аналізу у різних концептуальних середовищах створюють специфічне поле напруження для визначення життя.

Ключові слова: концептуальне середовище, концепції життя, постнекласична наука, конструктивізм, семіоз, автопоез, голізм.

На сучасному етапі розвитку науки актуальними залишаються питання визначення статусу та сутності життя, які дотепер не знайшли однозначного вирішення. Герменевтичний підтекст питання “що таке життя?” підсилює та обставина, що слово “життя” означає не тільки існування тварин і рослин, але також і людської істоти, втіленої в біологічному організмі. Багато вчених намагалися дати відповіді на нього, запропонувавши низку концептів. Зокрема, метафізичний концепт “життя” хронологічно в історії філософії значно випереджає ті концепти життя, які склались у біологічній науці, передовсім у фізіології.

“Будь-який концепт є засобом пояснення ментальних одиниць або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання і досвід людини. Вони узагальнюють, зводять розмаїття спостережуваних та уявлених явищ до чогось єдиного, дозволяють акумулювати і транслювати знання про світ. Вони постають будівельними елементами для концептуальної системи, сприяючи виробленню суб’єктивного досвіду шляхом підведення інформації під відповідні напрацьовані суспільством категорії і класи” [6, с. 36]. Тому будь-яке знання завжди неповне і є сукупністю часткових знань про досліджувані об’єкти, які відображаються в середовищах чуттєвого і концептуального. Концептуальне відтворення формує знання про безпосередньо неспостережувані сторони об’єктів чи явищ. Таке знання також неточне, проте воно вносить важливі корективи в сукупність знань. Важливо зауважити, що згідно з О. Бахтіяровим, концептуально-теоретичне знання про об’єкт є не більше, ніж проєкція об’єкта на специфічно організоване середовище прояву – концептуальне середовище: “Концептуальне середовище дано нам не

безпосередньо, а як *концептуальне відтворення концептуального середовища*. Структуру концептуального середовища ми можемо відтворити лише як сукупність *різних методологій* науки, які прямо або опосередковано впливають на представлення наукового знання. Тому наукове знання відокремлене від безпосереднього знання *об'єкта* щонайменше двома обмежуючими фільтрами – методологією побудови наукового знання і власне науковим знанням” [1].

Отже, концепт життя утворюється як складний гештальт, який охоплює не лише сприйманий об'єкт, але і згорнуті знання про нього, що включають як безпосереднє його відображення в концептуальному середовищі, так і допоміжні парадигмальні конструкції. При цьому очевидним є те, що початкові підстави формування наукових концепцій і теорій завжди опосередковані певним шаром онтологічних схем і моделей. Теорія розглядається як визначальний елемент пізнавального процесу, а теоретична неоднорідність специфічних методів, підходів, способів постановки запитання та шляхів пошуку відповідей на них, маркує теперішню ситуацію як таку, у якій стає все складніше охопити єдиним поглядом масштабну і гетерогенну картину, що склалася в процесі інтелектуальної діяльності концептуалізаційних практик. Стратифікація ментального простору сприяє розширенню предметного поля досліджень, внаслідок чого виникають нові горизонти наукової дійсності, які створюють нові середовища прояву концептів життя – нові концептуальні середовища.

Мета статті полягає в тому, щоб на прикладі історичної динаміки концептуальних середовищ, в яких виникає концепт життя, з'ясувати засадничі орієнтації і онтико-гносеологічні підстави пізнавального процесу та окреслити гносеологічні грані конструктивістського плюралізму у невпинному намаганні людини дати відповідь на питання: що таке життя?

Починаючи з античності, ще задовго до виокремлення біології, першою послідовною історичною формою концептуального середовища, яка, за своєю суттю, торкалася проблематики стосовно теорій “життя”, стала натурфілософія. В основу перших теоретичних розвідок у цій сфері, були покладені природничонаукові погляди Аристотеля. Вони і склали осердя подальших досліджень.

Щодо визначення “життя”, то воно знаходить своє віталістичне трактування у праці Аристотеля “Про душу”. Виокремлення декількох ступенів розвитку душі відображають різні ступені розвитку органічного. Рослинам притаманна впродовж усього їхнього розвитку лише “рослинна душа”. У тварин така “душа” після певного періоду переростає у “душу чуттів і відчуттів” і характеризує тваринну природу. Лише людині властивий третій тип душі – “розумна душа”, яка характеризується наявністю розуму божественної природи. Живим вважалось все, що володіє однією з таких типів душі.

У середні віки і аж до кінця вісімнадцятого століття “практично всі освічені люди поділяли уявлення про структуру світу як про “Великий Ланцюг Буття” (ВЛБ): “ланцюг”, що зв'язує (за логікою принципу безперервності) нескінченне число ланок, розташованих в ієрархічному порядку: від найнижчих істот, що балансують на межі не-існування, і аж до *ens perfectissimum*, або в дещо більше ортодоксальній версії, до найвищого із можливих типів сотвореного, між якими і абсолютним буттям різниця мислиться як абсолютна – кожна зі сходинок відрізняється від передньої і наступної “мінімально можливою” мірою відмінності” [8]. У неоплатонізмі цей принцип виражений у такій космологічній моделі світу, що її пропонує Плотин у “Енеадах”: “Світ істинно-сущого подібний довгому ланцюгу життя, в якому кожна попередня форма творить наступну, а кожна наступна твориться попередньою,

але так, що попередня не вичерпується в наступній і не поглинає її, так що усі вони відмінні одна від одної і водночас складають одне безперервне ціле” [13, V. 2.1].

У середньовіччі загальноприйнятий філософський доказ існування ангелів ґрунтувався саме на принципі необхідної повноти і неперервності ВЛБ. Очевидним було те, що послідовність існуючих живих істот не обмежується людиною як найбільш досконалою формою життя, у цьому ланцюгу існують ще ланки, якщо навіть ці істоти і не видимі людському оку. Саме на цьому базувалося переконання в існуванні духовних істот, які, за своєю суттю, можуть не мати біологічної компоненти, але бути “живими”. Життя, як воно розглядалось у теорії ВЛБ та як його розуміла середньовічна наука, починалося від “майже неживого”, переходило до складніших форм рослинного життя, потім до зоофітів, моллюсків, риб та вищих тварин і так далі за усєю ієрархією природи, щоб врешті зійти до ангельських рангів – Зверхності, Сили, Власті, Престоли і т. ін.

Науковий емпіризм доби Просвітництва, зазвичай, ставив за мету звільнити науку від схоластичної догматики, а тому дуже огульно критикував практично всі метанаративи, у тому числі й ідею ВЛБ. Ньютонівсько-картезіанська парадигма остаточно пориває з цією традиційною концептуальною ідеєю і розвиває теорію життя в руслі механіцизму. Вважалося, що живі організми, як і нежива матерія, підлягають законам фізики: “Якби ми знали достатньо, то могли б звести хімію чи біологію до механіки; процес розвитку сімені у тварину або рослину чисто механічний. Вже нема потреби в Аристотелевій філософії, в ентелехії, щоб пояснити ріст організмів і рух тварин. Немає потреби в трьох душах Аристотеля; існує лише одна з них – розумна, і то тільки в людині” [14, с. 470].

Скептичне ставлення філософів, зокрема Девіда Г'юма, до натурфілософії і до метафізики загалом сприяло розриву між онтологією і гносеологією, що згодом призвело до цілковитого панування позитивізму. Такий підхід заклав підвалини некласичного етапу розвитку природознавства та визначив загальний характер біології XVIII сторіччя, сповненої численними відкриттями і новими фактами, що породжували нові запитання та зумовлювали появу нових теорій. Але саме в цьому історичному відтинку природознавство, у тому числі й біологія, щоразу більше віддалялися від філософії.

Натурфілософія залишилася в лоні філософії, як деяка карантинна зона для суб'єктивних спекуляцій, які, зазвичай, відставали від розвитку позитивних наук (що применшувало їх авторитет), а згодом взагалі перестали мати спільні вектори з природничонауковими дослідженнями.

Натурфілософія Ф. Шелінга і Г. Гегеля виростала із тієї підстави, що в природі існує певна тектоніка. Г. Гегель на початку дев'ятнадцятого століття першим став розглядати життя як ідею. Природа – це ідея в особливій формі існування, живі організми – це лише застигли прояви цієї ідеї. “Філософія природи” Г. Гегеля була останньою ґрунтовною натурфілософською системою, але впливу на природничо-науковий вимір концепту життя уже не мала.

Біологи, які вийшли із цієї натурфілософської школи, як зазначає Г. Дриш, “тяжіли більше до віталістичної традиції щодо трактування життя. Погляди самого Ф. Шелінга на виникнення і розвиток життя повні незрозумілості та постійного балансування між віталістичною і теологічно-механістичною теорією, при чому він помітніше схилився до останньої” [3, с. 100].

Гносеологічний натуралізм поступово витіснив натурфілософські рефлексії на предмет життя, змінивши магістральні лінії дослідження у бік позитивних наук із притаманним їм оптимізмом некласичних пізнавальних моделей.

“Поняття “натуралізації стосовно предмету філософського дослідження” використовується у двох сенсах: по-перше, це претензія на вирішення філософських проблем за допомогою певної науки або сукупності наук; по-друге, можливість застосування наукових методів дослідження (включно з емпіричними) та наукових даних до філософських проблем, а також апеляція до наукових теорій як методу аргументації. Натуралізація філософських дисциплін вказує або на її перетворення на міждисциплінарний проект, або у більш жорсткому, сциєнтичному варіанті – редукцію до певної науки” [4, с. 97].

Схожі варіанти віднаходимо в історії дослідження життя, де визначення його сутності зводилося до біології, яка у своїй або редукціоністській і фізикалістичній, чи органістичній і холистичній інтерпретації опиралася на загальне переконання про існування зовнішнього світу як даного і на впевненість у тому, що наука є особливою неупередженою сферою інтелектуальної діяльності, яка дає достовірні знання про його реальну картину. Таке переконання гносеологічного оптимізму зазнало критики як з боку філософії конвенціоналізму (Т. Кун, П. Фюерабенд, І. Лакаатош), прагматизму (Р. Рорті, В. Джемс), науково-філософського дискурсу радикального конструктивізму (Е. фон Глазерсфельд, Х. фон Фьорстер, П. Вацлавік), так і з боку самої науки. Зокрема, квантова фізика підірвала віру в можливість об'єктивного (незалежного від спостерігача) проникнення в суть досліджуваного явища і тим самим сприяла підточуванню її оптимістичного пафосу.

Перехід науки на постнекласичний рівень призвів до концептуалізації системи наукового знання, але поставив під сумнів як логічні, так і метафізичні характеристики світу. Актуалізувалася потреба у врахуванні онтологічних моделей, аксіологічних і праксіологічних цивілізаційних орієнтацій.

У постнекласичному науковому просторі по-іншому формулюється проблема обґрунтування теоретичних фундаментальних наукових передумов. Їх обґрунтування апіорі не може розглядатися як повне і остаточне, а визначається історично досягнутим рівнем знань і колективної практики. Замість уявлень про безумовну істинність наукових знань, їх автономність і незалежність від інших сфер людської діяльності, поступово утверджується розуміння соціокультурної зумовленості та суб'єктивності наукового знання.

У зв'язку з цим переосмислюється саме розуміння раціональності, походження і роль методологічних принципів. Відтепер вони розглядаються не як апіорні й абсолютні константи науки, а уточнюються і доповнюються мірою поглиблення пізнання, зміни стилю мислення в науці, зміни суспільних запитів щодо науки. Процес пізнання здійснюється на основі конкуренції і зміни різних теорій, які вибудовуються часто навіть на одному і тому ж матеріалі. Загальні тенденції до збагачення наукового арсеналу міждисциплінарних пошуків стають закономірним етапом розвитку сучасної науки, враховуючи наступні фактори:

1. Становлення парадигми нелінійного мислення (постнекласична раціональність) висуває на перший план нестійкість і неоднозначність ситуації вибору і його незворотність, довільні процеси формування нових структур з елементів довкілля й нелокальний характер дії параметрів порядку, що забезпечує цілісність новоутворень. Цей стиль мислення притаманний сучасним фізикам, біологам, з одного боку, і соціологам, філософам і культурологам, – з іншого. Він ґрунтується на загальній тенденції метасинтезу методологічних зусиль відповідно до бачення епохи і явищ у їхній постійній мінливості та взаємозв'язку. Наукова картина світу, як компонент світогляду людини, зачіпає й істотні питання розвитку культури, яка вже “не збирається з частин як із кубиків, а сама формує в процесі розвитку

свій елементний склад або свої частини з наявних елементів середовища (дисипативні структури всіх різновидів)” [5], і розглядається не тільки з позицій відкритості та множинності, але й межовості та потенційності.

2. Завдяки семіотичним розвідкам на ґрунті досліджень американської школи (Ч. Пірс, Ч. Моріс) можна припустити, що створюється можливість єдиного принципу опису живого, взятого як у біологічному, так і в соціально- культурному аспектах, через процеси семіозу як універсального явища когнітивної діяльності.

3. Не менш важливою є розробка механізмів функціонування психічного досвіду поза межами раціональності, описаного в термінах “підсвідомого”, “до-/над-раціонального” (архетипи), “трансперсонального” такими мислителями як З. Фройд, К. Юнг, Ж. Піаже, С. Гроф. Завдяки цим дослідникам відбувається *розширення когнітивної мапи зі сфери матеріального у ментальні області*. Якщо раніше наука цілковито покладалася на відображення “об’єктивного”, тобто зовнішнього людині матеріального світу, то відтепер вона все частіше звертається до актуального складу людської психіки – до внутрішнього “суб’єктивного” простору.

4. Невпинний розвиток техносфери сприяє постійному оновленню засобів та форм дослідження. Технологія є тією проміжною ланкою поміж людиною та наукою, яка протягом сторіч демонструє свою двовекторну адгезивну функцію, адже не лише технології породжують нові наукові дослідження, але існує і зворотній вплив, спрямований від наукових експериментів до нових технологічних ідей та інновацій. Очевидна універсальність використання комп’ютерних технологій відкриває перспективу пошуку нових термінів для концептуалізації, як креативних (творчих), так і більш широких, функціональних аспектів їх застосування (штучне життя, штучний інтелект).

Досліджуючи множинність пізнавальних моделей, що функціонували в історії розвитку людської цивілізації, можна відмітити, що на конкретному історичному етапі, зазвичай, діють різні пізнавальні моделі, проте деякі з них “утворюють ядро пізнавальних засобів епохи, тоді як інші складають периферію пізнання” [9, с. 23]. Так справді було, якщо розглядати середньовіччя, новий час і позитивну науку до кінця ХХ ст. Натомість сучасний етап перестав мати свою периферію, пізнавальні моделі існують у паралельних гносеологічних просторах, а ядро пізнавальних засобів, яке формувалося довкола позитивізму і раціоналізму, втратило свою “притягальну” силу, перетворившись у дисипативну структуру – метафору сучасної епохи, що блукає у просторі станів, ще не досягнувши атрактора.

Модель “наука, яка самоорганізується” П. Фоерабенда і запропонована анархістська епістемологія повинні, на думку філософа, найбільш ефективно сприяти розвитку науки. Принцип проліферації теорій використовує той факт, що одна і та ж множина даних спостереження сумісна з дуже різними взаємнесумісними теоріями [15, с. 53]. Тому, як зауважує П. Фоерабенд, не потрібно прагнути консенсусу між вченими стосовно тієї чи іншої наукової проблематики.

За таких обставин немає чіткого визначення “життя”, яке б задовольняло дослідників навіть у межах публічного наукового істеблшменту в рамках однієї парадигми. Складається таке враження, що чим більше ми дізнаємося про життя у різних векторах пізнавальних моделей та дослідницьких програм, тим складніше дати йому визначення чи окреслити його атрибути. З цього приводу В. Налімов зазначає: “Сьогодні ми навіть не намагаємося дати точну відповідь на нього, понад те, ми сумніваємося, чи можлива така відповідь взагалі;

мабуть, в цьому якраз і виявляється наша наукова зрілість, не маючи змоги точно визначити “життя”, ми все одно застосовуємо його у найрізноманітніших наукових контекстах” [12].

Теорії, які вказують на те, що властивості живого не виняткові й унікальні [17], як це здавалося раніше, і окремо виявляються серед “неживих” об’єктів, додають ще більшої невизначеності та дискусійності у розгляд питання: що таке життя? Є розбіжності стосовно того, чи є живими такі мікроскопічні біологічні об’єкти як віруси (нуклеїнові кислоти) або пріони (білки), A-Life на одному полюсі, чи такі макрооб’єкти, як вся біосфера (Гайя теорія Д. Лавлока), на іншому.

Проблематика, пов’язана із дослідженням життя, породила нові фундаментальні ідеї, зокрема щодо пізнання, яке розглядається як “безперервне створення світу через процес самого життя”. Вводиться міждисциплінарне поняття автопоезу (auto – сам, poiesis – створення, виробництво) – самотворення, що позначає самовідтворення як один із напрямів теорії самоорганізації. Цей підхід до пізнання побудований на ідейному синтезі синергетики та міждисциплінарних досліджень у галузі нейро-біології та нейролінгвістики, кібернетики, штучного інтелекту, когнітивної психології та епістемології.

В рамках когнітивної науки (cognitive science) живі системи – це когнітивні системи, а життя як процес є процесом пізнання. Це твердження дійсне для усіх організмів: як для тих, що мають нервову систему, так і для тих, в яких її немає [10, с. 103]. Тобто немає чіткого розмежування між живими формами і штучними (A-Life) системами. Характерним для такого підходу є визнання “живими” всіх автономних мультиагентних систем, що самоорганізуються і здатні до автопоезу, самовідтворення і завершення хоча б одного термодинамічного циклу [16].

Останніми роками ідеї еволюційної епістемології і конструктивізму стають дедалі актуальнішими, про що свідчать численні дослідження цієї тематики (І. Меркулов, В. Садовський, С. Цоколов). Концепція автопоезу транслюється в середовище соціального пізнання і створює теоретичну базу науково-філософського дискурсу радикального конструктивізму.

Згідно з поглядами засновників теорії автопоезу У. Матурана і Ф. Варела, будь-який опис живої системи можливий тільки з точки зору живої системи, якою є сам спостерігач. У автопоетичній концепції спостерігач (людина) – це складна система, що розвивається, яка має здатність не лише до самотворення і відновлення, але й до самореферентності, працюючи з власними описами як з незалежними сутностями. “Людське пізнання як ефективна дія належить біологічній області, але завжди проживається в тій або іншій культурній традиції. Пояснення когнітивних явищ засноване на традиції науки і залишається в силі, доки задовольняє наукові критерії. Особливість цього пояснення коріниться усередині самої наукової традиції, проте і в тому, що воно породжує фундаментальну концептуальну зміну: пізнання не торкається об’єктів, бо пізнання – це ефективна дія, і мірою того, як ми пізнаємо, ми витворюємо самих себе. Пізнання нашого пізнання – це не лінійне пояснення, що розпочинається з деякої абсолютної точки і розвивається до повного завершення мірою того, як усе стає поясненим” [11, с. 215].

Структура пізнавальних схем, в які включена людина, визначається відкритістю його когнітивного простору, а оскільки пізнання відбувається за допомогою знаків і знакових систем, то інформаційні знакові процеси розглядаються як базова система феноменів життя, яка вимагає нового розуміння у семіотіці. “Семіотика набуває визначення, яке не зводиться

до лінгвістичних проблем і претендує на статус загального вчення про дію знаків – семіоз, а також пропонує принципово новий підхід замість класичної епістемологічної парадигми з її центральною опозицією “суб’єктивне – об’єктивне” [7, с. 17].

Між біологією і семіотикою (вивченням смислів і значень динамічних кодів і взаємозв’язаних знакових процесів) виникають і розвиваються все більш глибокі взаємодії. Стає очевидним, що наявність семіозу є специфічною фундаментальною особливістю живих систем, починаючи з їх молекулярної організації. Такий підхід розкриває розуміння того, що існування живих істот є швидше повідомленням частини тексту у знаково-символічному освоєнні людиною реальності, аніж складними зв’язками механічних тіл. Так зароджується *біосеміотична парадигма* (К. Кул, Т. Себеок, Д. Хофмеєр), що визначає життя як органічну знаково-інтерпретативну систему, або як *форму* і як *текст* (через систему знаків, якими виражається ця форма) [18].

Тенденції щодо створення загальних теорій, метанаукових парадигм та синтетичних учень, як у академічних колах, так і в колах “довкола наукової творчості”, приводять до створення щоразу більше розрізнених пізнавальних моделей стосовно дослідження життя, які часто навіть не мають спільних векторів гносеології чи онтології. “Наука ж, вимушена пристосовуватися до такої ситуації, опиняється у кризі нерозуміння того, що відбувається, й звертається до філософії. Філософія, як зазначає С. Дацюк, поки не може впоратися з такою ситуацією, тому що розрізнення систем знань знаходиться на реальнісному рівні, а розуміння різних реальностей доступно лише конструктивістському підходу, але ніяк не витлумачувальному” [2]. З’являється потреба у фундаментальній філософії, яку автор називає філософією конструктивізму. Вона вирішує не лише суто теоретичні проблеми пізнання-розуміння, мови-семіозу а й обґрунтовує можливість виходу за узвичаєні рамки світу у позасвітності. “Конструктивізм можливий для будь-якої галузі наук і виходить із принципово нового для неї уявлення: *якщо якась теорія конструктивно допустима, то вона може відноситися до актуально можливих феноменів, які встановлюються у конструктивно зміненому досвіді*” [2].

В будь-якому випадку, там, де закінчується попередня стратегія досліджень, починається інша сфера досліду, яка передбачає немисленеві форми пізнання. Це питання добре проаналізовано в праці О. Бахтіярова, де автор показує, що мислення є всього лиш однією із функцій пізнання. “Той факт, що психічні середовища великих культур будуються навколо функції мислення, є виправданим, але не остаточним етапом розвитку цивілізації” [1].

Отже, в такій перспективі сам феномен життя підлягає конструюванню, а це радикально розширює концептуальну свободу в особливому конструктивістському тлумаченні в умовах нових концептуальних уявлень. Вихід теорії на метарівень закономірно супроводжується розвитком онтологічних уявлень, де ставиться під сумнів адекватність мислення для нових завдань, які постали перед людством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бахтияров О.* Постинформационные технологии. Введение в психонетику // <<http://www.university.kiev.ua/biblio/books/11/>>.
2. *Дацюк С.* “Горизонты конструктивизма” Интернет Книга, 2010 // <http://lit.lib.ru/d/dacjuk_s_a/text_0040.shtml>.

3. *Дриш Г.* Витализм. Его история и система. М.: Издательство ЛКИ, 2007.
4. *Добронравова І., Білоус Т., Комар О.* Новітня західна філософія науки. Підручник. К.: Вид. ПАРАПААН, 2008.
5. *Добронравова І.* Нелінійне мислення // Філософська і соціологічна думка, 1991. №6. С. 47–60.
6. *Загнітко А.* Актуальні проблеми сучасної української лінгвістики: Навчальний посібник. Донецьк: ДонНУ, 2002. С. 32–48.
7. *Карась А.* Семіотична перспектива інтерпретації реальності як дійсності // Філософська думка, 2008. №5. С. 16–29.
8. *Лавджой А.* ВЕЛИКАЯ ЦЕПЬ БЫТИЯ ИСТОРИЯ ИДЕИ. М.: Дом интеллектуальной книги, 2001 // <<http://psylib.org.ua/books/lovejoy/index.htm>>.
9. *Лисеев И.* Новые методологические ориентации в современной философии биологии Методология биологии: новые идеи (синергетика, семиотика, коэволюция). М.: Эдиториал УРСС, 2001.
10. *Матурана У.* Биология познания Язык и интеллект. Сб. М.: Издательская группа “Прогресс”, 1996.
11. *Матурана У., Варела Ф.* Древо познания. М.: Прогресс-Традиция, 2001.
12. *Налимов В.* Теоретическая биология? Её всё ещё нет... // <<http://www.biometrica.tomsk.ru/nalimov1.htm>>.
13. *Плотин.* Эннеады. К.: “УЦИММ-ПРЕСС”, 1995–1996; К.: PSYLIB, 2003 // <<http://www.psylib.org.ua/books/ploti01/txt38.htm>>.
14. *Рассел Б.* История западной философии. К.: Основи, 1995.
15. *Фейерабенд П.* Избранные труды по методологии науки. М.: Прогресс, 1986.
16. *Barrow J., Davies P. and Harper C. Jr., eds.,* Science and Ultimate Reality: Quantum Theory, Cosmology, and Complexity, Cambridge University Press, 2004.
17. *Emmeche C.* A-life, Organism and Body: the semiotics of emergent levels Published pp. 117–124 in: Mark Bedeau, Phil Husbands, Tim Hutton, Sanjev Kumar and Hideaki Suzuki (eds.): Workshop and Tutorial Proceedings. Ninth International Conference on the Simulation and Synthesis of Living Systems (Alife IX), Boston Massachusetts, September 12th, 2004.
18. *Kull K.* “Biosemiotics in the twentieth century: A view from biology”, *Semiotica* 127(1/4): 385–414.

Стаття надійшла до редколегії 25.09.2012

Прийнята до друку 8.10.2012

CONCEPT LIFE: PERSPECTIVES OF CONSTRUCTIVIST PLURALISM

Volodymyr Bodnar

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: arhat.lukum@gmail.com*

The article gives us consistent presentation of the concepts of life which are formed in different paradigmatic systems: from classical to postnonclassical science and constructivist philosophy. It clearly demonstrates the trajectory of change of rational thinking principles of understanding and thought. Moreover, it shows how the change in the research methodology causes new terminology tools for the fixation of new scientific results, and how achievements of the analysis in various conceptual environments create the specific tension field for the definition of life.

Key words: conceptual medium, postnonclassical science, life, constructivism, semios, autopoiesis, holism.

КОНЦЕПТ ЖИЗНИ: ПЕРСПЕКТИВА КОНСТРУКТИВИСТСКОГО ПЛЮРАЛИЗМА

Владимир Боднар

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: skrukvaskvazjambra@yahoo.com*

Последовательно проанализированы концепты жизни, оформленные в разных парадигмальных системах: от классической науки до постнеклассического знания и конструктивистской философии. Прослежено траектории изменений понимания принципов рациональности и мышления. Раскрыто взаимосвязь методологии исследования с процессами фиксации новых научных результатов, в частности показано, как достижения в разных концептуальных средах создают поле напряжения для определения понятия жизнь.

Ключевые слова: концептуальная среда, концепт жизни, постнеклассическая наука, конструктивизм, семиозис, автопоэзис, холизм.